

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LAVELLE, LOUIS

Eroarea lui Narcis / Louis Lavelle ; trad. din lb. franceză
de Iana Maravis ; pref. de Jean-Louis Vieillard-Baron. -
București : Tracus Arte, 2019
ISBN 978-606-664-931-5

I. Maravis, Iana (trad.)

II. Vieillard-Baron, Jean-Louis (pref.)

821.133.1

LOUIS LAVELLE, *L'erreur de Narcisse*

© Éditions de la Table Ronde, 2003. All rights reserved.

Editura Tracus Arte

www.tracusarte.ro București, str. Sava Henția nr. 2, sector 1

© 2019 Tracus Arte, pentru această ediție în limba română

LOUIS LAVELLE

Eroarea lui Narcis

Prefață de Jean-Louis Vieillard-Baron

Traducere din limba franceză
de Iana Maravis

Tracus Arte

2019

Cuprins

PREFAȚĂ – LOUIS LAVELLE, FILOSOF AL VIEȚII SPIRITUALE.....	5
CAPITOLUL ÎNTÂI – EROAREA LUI NARCIS.....	31
1. Aventura lui Narcis.....	31
2. Nimfa Echo.....	32
3. Fântâna sau izvorul	33
4. Oglinda și amalgamul de argint	34
5. Trecutul și moartea	35
6. Un străin care este el însuși	37
7. Umbra unei umbre.....	39
8. În ce își află Narcis satisfacție	40
9. Păcatul împotriva minții.....	42
10. Moarte sau naștere?	43
11. Narcis și Pygmalion	44
12. Adam și Eva	45
CAPITOLUL II – TAINA INTIMITĂȚII	47
1. Cunoaște-te pe tine însuși	47
2. Intimitatea cu sine și cu semenii	48
3. Secretul tuturor.....	50
4. Singurătatea aprofundată și pierdută.....	51
5. Întâlnirea cu un alt om.....	52

6. Reciprocitate	54
7. Cunoașterea de sine și cunoașterea semenilor	56
8. Pictorul și portretul	57
9. Cunoașterea depășită	59
10. Un ajutor reciproc	60
11. Culmile comunicării	62
CAPITOLUL III – A FI TU ÎNSUȚI	64
1. Polifonia conștiinței	64
2. Cinismul	65
3. Actorul propriului rol	67
4. Neputința de a înșela	68
5. Inelul lui Gyges	70
6. Sim ut sum aut non sim	71
7. Descoperă ceea ce ești	72
8. A străpunge inima cu sabia	73
9. Dincolo de mine însumi	75
10. Adevăr și sinceritate	76
11. Sinceritatea în acțiune	78
12. Întoarcerea la primordial	79
13. Sub privirea lui Dumnezeu	80
CAPITOLUL IV – ACȚIUNEA VĂZUTĂ ȘI ACȚIUNEA NEVĂZUTĂ	83
1. Jocul responsabilității	83
2. Atragerea responsabilității	84
3. Lauda muncii	86
4. Activitatea și lucrarea ei	87
5. Păsările cerului și crinii pajiștilor	88
6. Activitatea nevăzută	89

7. Acțiunea de a fi prezent	91
9. Tăcerea și cuvintele	93
10. Chipul din somn	95
11. Statornica noastră esență	97
CAPITOLUL V – PUTERILE SIMȚURILOR	99
1. Eul „sensibil”	99
2. Un echilibru fragil	100
3. Sensibilitatea trupului	101
4. Sensibilitatea, ecou al voinței	102
5. Sensibilitatea unită cu inteligența	104
6. O cumpănă sensibilă	106
7. Neizbânzile sensibilității	108
8. Neajunsurile suferinței	109
9. Suferința transfigurată	111
CAPITOLUL VI – INDIFERENȚA ȘI UITAREA	114
1. Două indiferențe	114
2. Indiferență și gingășie	115
3. Indiferența față de ceea ce ne este dat	117
4. Indiferență și dezinteresare	118
5. Dreptatea, o indiferență a minții	119
6. Evenimentele cele mai mărunte	121
7. Diferitele forme ale uitării	122
8. Uitarea cea întotdeauna imperfectă	124
9. Uitare și renunțare	125
CAPITOLUL VII – VOCAȚIA ȘI DESTINUL	127
1. Mintea oamenilor diferă	127
2. Înzestrarea cu geniu	128

3. De la caracter la vocație	130
4. Vocația fiecărui individ și a fiecărui popor	132
5. Discernământul vocației	133
6. Alegerea inevitabilă	134
7. Fidelitatea	135
8. Destin și vocație	137
9. Evenimentele și hazardul	138
10. Destinul unic	139
11. Alegerea fiecărei ființe	141
CAPITOLUL VIII – CHINURILE INDIVIDULUI	143
1. Iubirea de sine	143
2. Părerea	144
3. Rigla de plumb	146
4. Ura față de ceea ce este diferit	147
5. Critica măreției	149
6. Ostilitatea împotriva oamenilor de spirit	150
7. Trufie și smerenie	152
8. Smerenia și prețuirea semenilor	153
9. A fi simplu și nu umil	154
10. Avariția, beție a puterii pure	155
11. Aurul spiritual	158
CAPITOLUL IX – SCHIMBUL SPIRITUAL	161
1. Cele două înțelesuri ale lui „comun”	161
2. Separația care unește	162
3. Identitatea dintre relațiile cu semenii și relațiile cu sine	164
4. A acționa pentru semenii	165
5. Nu căuta să acționezi asupra semenilor	167

6. Discreția	168
7. Lumina binefacerii	171
8. Să ne purtăm unii altora poverile	172
9. A primi și a dărua	173
10. Măreția recunoscută	174
11. Afinitățile spirituale	175
12. Prietenii alese	177
13. Un paradis întredeschis	178
CAPITOLUL X – LINIȘTEA SUFLETULUI	181
1. Pacea sufletului	181
2. Nu te grăbi niciodată	183
3. Resurse pe potriva nevoilor noastre	185
4. Ce depinde și ce nu depinde de noi	186
5. Înțelepciunea zilnică	188
6. Evită certurile	189
7. Arată blândețe celorlalți	190
8. Blândețe și hotărâre	192
9. Blândețe și lumină	193
10. Răbdarea și blândețea	195
11. O prezență care ne întrece întotdeauna	196
CAPITOLUL XI – ÎNȚELEPCIUNEA ȘI PATIMILE	198
1. Dubla natură	198
2. Coincidența extremelor	200
3. Compensația	201
4. La fruntariile conștiinței	202
5. Beția sufletului	203
6. Rațiunea, însușirea care dă măsura	204

7. Patima și absolutul.....	205
8. Patimile cele bune și cele rele	207
9. Virtutea patimii	208
10. Înțelepciunea ca posesie de sine.....	210
11. Înțelepciune, eroism, sfințenie	211

CAPITOLUL XII – SPAȚIUL SPIRITUAL.....214

1. Virtuțile cunoașterii	214
2. Din afară, spre înăuntru	216
3. Spațiul spiritual	217
4. Cele două lumini.....	219
5. Limpezimea privirii spirituale.....	221
6. Puritate	222
7. Purificarea.....	223
8. Izvorul limpede al vieții	225
9. Să vezi cum se nasc lucrurile	227
10. Frumusețea prezenței pure.....	228
11. Culmile sufletului.....	230

neînsemnat ecou al țărânei face din nou sufletul să cadă. Prezența pură de care avem atunci parte produce în noi emoții intense, însă ea rămâne doar o pregustare a țărâmului de dincolo. Resimțim în existența noastră pacea sufletului și seninătatea înțelepciunii; însă Lavelle nu se amăgește, căci viața omului nu poate să nu cunoască zbuciumul. Finalul la *Eroarea lui Narcis* ar trebui completat cu prologul la *Patru Sfinți*, consacrat sfințeniei, miracolul nesfârșit al prezenței spiritului printre noi. Lavelle admite astfel că orice om poate avea acces la experiența metafizică a spațiului spiritual, inclusiv în dimensiunea lui cvasi mistică, el subliniază de asemenea caracterul de raritate al sfințeniei.

Gândirea lui Lavelle ne propune o spiritualitate de inspirație creștină care însă nu implică nici un moment credința în Dumnezeu. În această filosofie, Dumnezeu este prezent mai degrabă ca spațiu de convergență a conștiințelor noastre individuale; el este mereu prezent la orizont ca unitate a conștiințelor într-o conștiință universală. Lavelle vorbește însă o limbă specifică unei epoci în care oamenii au nevoie de repere, fără ca din această pricină să adere cu convingere la o religie anume. Astfel, Lavelle li se poate adresa credincioșilor ca și necredincioșilor. Gândirea lui nu este teologică; ea este profund omenească întrucât se află în căutarea unei semnificații a existenței. Narcis este modelul conștiinței care nu mai vrea să trăiască deoarece, repliată asupra-și, existența și-a pierdut orice semnificație. Darea în vileag senină, fără încruntare, a erorii lui Narcis ne atrage într-o atmosferă mai pură, în care putem respira pe saturate, în care dificultățile pălesc prin deschiderea către lumina spiritului.

Jean-Louis VIEILLARD-BARON

CAPITOLUL ÎNTÂI

Eroarea lui Narcis

1. *Aventura lui Narcis*

Povestea lui Narcis i-a inspirat pe toți poeții, începând cu Ovidiu.

Narcis are șaisprezece ani. El se refuză dorinței; un refuz al dorinței care, în cazul său, se va schimba într-o dorință și mai alambicată.

Sufletul său este neprihănit. Iar ca neprihănirea să nu-i fie întinată de propria-i privire, i-a fost hărăzită viață îndelungată dacă s-ar învoi să nu se cunoască pe sine însuși. Soarta însă a hotărât altminteri. Iată-l îndreptându-se, pentru a-și potoli nevinovata lui sete, către o fântână cu apă neînceptută în care nimeni nu s-a mai oglindit. Numai decît, el își descoperă acolo frumusețea și rămâne însetat numai de el însuși. De-acum încolo, doar frumusețea lui stărnește dorința care-l macină, care îl desparte de sine arătându-i imaginea, și care îl silește să se caute el însuși acolo unde se zărește, adică acolo unde nu mai este.

Narcis află dinaintea sa un obiect asemănător lui, apărut odată cu el și care îl urmează pas cu pas. „Eu îți zâmbesc, spune el, și tu îmi zâmbești. Eu întind brațele către tine iar tu ți le întinzi spre mine. Văd prea bine că

și tu îți dorești îmbrățișarea mea. Dacă plâng pentru că mi se pare cu neputință, tu plângi împreună cu mine și același lacrimi care ne unesc în sentimentul dorinței noastre și al despărțirii noastre întunecă transparența apei și pe dată ne ascunde unul de celălalt.”

Începe atunci jocul prin care simulează retragerea, prin care se distanțează de sine pentru a se vedea și se aruncă asupra-și spre a se apuca el însuși. A fost nevoie să se părăsească pentru a da iubirii sale un obiect care, dacă ar izbuti să-i vină alături, ar pieri. Puțină apă îl desparte de el însuși. El își cufundă brațele în apă să prindă obiectul care nu poate fi decât o imagine. El poate doar să se contemple iar nu să se cuprindă. El piere, fără a se mai putea smulge din loc. Iar acum, în marginea fântânii, ca martor al jalnicei sale aventuri, rămâne doar o floare al cărei bănuț de culoarea șofranului are de jur împrejurul său petale albe.

2. Nimfa Echo

Narcis cere văzului cu desăvârșire pur să-l facă să se bucure doar de esența sa: el nu-i poate oferi decât aparența sa, ceea ce-i va pricinui și moartea.

El șade fără grai și nu caută să se audă. Nu cere decât să se vadă, să-și apuce ca pe o pradă trupul frumos și mut căruia cuvintele i-ar aduce și nu se știe ce tulburătoare inițiativă care ar putea stârni în el neliniștea dorinței, fărâmițându-i astfel posesia.

Însă chiar neizbânda sa îl îndeamnă să încerce a chema, a implora un răspuns. Cu neliniștea singurătății în care rămâne și căreia crezuse că-i vine de hac, el se

înduplecă a rupe unitatea tăcerii pure, a căuta în adâncul fântânii semnele clare ale unei vieți, într-o formă care deși îi seamănă, o dedublează totuși pe a sa.

Or, ecoul îi răsfrânge propriul glas ca pentru a recunoaște că este singur și dă o rezonanță însăși singurătății sale. Răspunsul care îi copiază cuvintele și care nu-i decât mimarea unui răspuns, sfârșește prin a-l despărți de el însuși și a-l transpune într-o lume iluzorie în care propria sa existență se destramă și i se sustrage.

A nu fi fost iubit decât de nimfa Echo este osânda lui Narcis. El caută în fântână o ființă diferită care să-l poată iubi. Însă nu este în stare s-o găsească. Nu poate scăpa de sine. Numai iubirea pe care și-o poartă sieși nu contenește a-l urmări chiar și atunci când ar dori să se vadă scăpat.

Mitul vrea ca tânărul Narcis să nu poată fi despărțit de nimfa Echo, care este conștiința pe care o are despre el însuși. Echo îl iubește pe Narcis iar, pentru a da glas iubirii, nu-i poate vorbi ea cea dintâi. Căci ea nu are un glas al ei. Ea repetă ce spune Narcis, însă repetă numai o parte a cuvintelor. „E cineva lângă mine? spune Narcis. – Mine”, răspunde Echo. Iar când Narcis spune: „Să fim iar împreună”, Echo repetă: „Împreună”. Într-un refren ciuntit și înțepător, ea veșnic îi întoarce chiar propriile-i cuvinte și nu-i răspunde niciodată.

3. Fântâna sau izvorul

Nicio fântână nu-i poate arăta lui Narcis imaginea lui fidelă și nemișcată. Fântâna în care se privește este un izvor în care, puțin câte puțin, el prinde viață: apa este

veșnică neodihnă, ea își brăzdează fața împiedicându-să-și țină în loc tremurătorul ei contur. Cu toate acestea, presupunând că preț de o clipită izvorul înmărmurește, că luciul apei rămâne neclintit și neted ca oglinda, i-ar fi oare cu puțință să se contemple în sfârșit ca și cum ar fi prins în sloiul acestei transparențe? Chiar și atunci el trebuie să-și piardă orice nădejde. Căci oglinda apei este atât de fină încât fie și doar suflarea lui este de-ajuns pentru a o tulbura; cu cât îi vine mai aproape, ea îi învâluie chipul, precum afară vântul, cu mii de unde pe care el nu le poate stămpăra.

El își asumă pornirea emoționantă și contradictorie de a voi să rămână el însuși, adică o libertate nevăzută, un cuget întrebător și taina unei simțiri curate, și de a se percepe totuși ca un lucru care atrage privirea, ca un peisaj care se derulează, ca un chip care se ivește. Tânjește să devină spectatorul lui însuși, al actului lăuntric prin care el vine la viață și care niciodată nu poate deveni un spectacol fără a pieri. În loc să trăiască, el se contemplă, ceea ce reprezintă primul său păcat. El își caută esența și nu-și află decât imaginea care nu conținește a-l dezamăgi.

Nu vede din el însuși decât oglindirea frumosului său trup încă neprihănit. Însă privirea pe care o aruncă asupra-și este de-ajuns pentru a-l tulbura: iar din această clipă, lui nu-i mai stă-n puțință să trăiască.

4. Oglinda și amalgamul de argint

Pentru oglinda în care se privește Narcis, transparența nu este totul. Avem a ne mai întreba din ce amestec este făcută ea. Or, Narcis înmănunchează în el

adâncul infinit al ființei și vieții. Iar chipul său se oglindește chiar în momentul în care el încetează a mai scobori în el însuși, o scoborâre ce nu cunoaște margini.

El își caută acolo sufletul: însă iubirea de sine, dorința lui de a se poseda alcătuiesc amalgamul care, limitându-i parcursul, îi pune dinainte imaginea propriului său trup. Cu toate acestea, emoția pe care i-o prilejuiește descoperirea de sine este emoția prin care Narcis descoperă absolutul la care participă el însuși. Ea însă este fără de sfârșit: și nu există nicăieri un obiect care ar delimita-o.

Aflându-se Narcis în fața oglinzii, masivitatea luciului și a metalului sunt o stavilă în fața inițiativei sale. Lovindu-se de ea, el își rănește fruntea și mâinile; și tot dându-i roată, nimic nu găsește. Oglinda închide în ea o lume a formelor neschimbătoare care îi scapă, în care se vede fără a putea să se ajungă și de care îl desparte o distanță falsă pe care el o poate micșora însă pe care nu o poate parcurge.

Dimpotrivă, fântâna este pentru el o cale deschisă. Chiar înainte de a-și găsi imaginea, el se bucură de transparența apei și de puritatea ei desăvârșită, neîntinată încă de nici o legătură: luciditatea extremă nu-i este îndeajuns, el are a o străbate pentru a-și regăsi imaginea, de cum ea se formează. Însă lumea care îl înțâmpină îl ține veșnic prizonier: în ea, el nu poate pătrunde fără a pieri.

5. Trecutul și moartea

Pe mine însumi mă pot vedea doar întorcându-mă spre propriul meu trecut, adică spre o ființă care deja

nu mai sunt. Însă a trăi înseamnă a-mi crea propria ființă îndreptându-mi voința către un viitor în care încă nu mă aflu și care nu va deveni obiectul unui spectacol decât atunci când nu doar îl voi fi atins ci îl voi fi depășit deja.

Or, conștiința pe care Narcis încearcă s-o aibă despre el însuși îi răpește voința de-a trăi, adică de a acționa. Căci pentru a acționa, el trebuie să înceteze de a se contempla și de a se gândi la sine; el trebuie să refuze a preschimba într-o fântână în care se privește izvorul a cărui apă are menirea de a-l purifica, de a-l hrăni și de a-l întrema.

El își iubește însă prea mult trupul, venit el însuși a pieri odată și odată, trecutul care i se sustrage și îl obligă să alerge după o umbră. Este asemeni unuia care își scrie memoriile și caută să se bucure de propria-i poveste, înainte ca aceasta să se încheie. A se privi într-o oglindă înseamnă a vedea propria poveste venind către sine: nimeni nu poate citi în ea taina destinului său, decât întorcându-se cu spatele.

Narcis este așadar pedepsit pentru nedreptatea sa, căci el dorește a-și contempla ființa înainte de a fi produs-o el însuși; el vrea să găsească în sine, pentru a o posedea, o existență care nu-i decât potențialitate pură, câtă vreme nu s-a manifestat. Narcis se mulțumește cu această potențialitate: el o preschimbă într-o imagine înșelătoare; aici adastă el, iar nu în însăși ființa sa. Iar cea mai gravă eroare în care poate cădea este să-și închipuie că și-a creat adevărata lui ființă când, de fapt, el își creează o aparență de sine în care se complace.

Omul începe să devină în stare de a se contempla doar pe măsură ce pășește în viață. Privind înapoi, el își

măsoară drumul parcurs și descoperă urma pașilor săi. Izvorul în care se oglindește Narcis nu trebuie vizitat decât în amurg. El nu poate privi în el decât o formă care se întunecă, aproape să dispară, în clipa în care el însuși are să devină o umbră. Atunci, ființa și imaginea ei se aseamănă și sfârșesc prin a se confunda. Apoi tânărlul Narcis a venit să se oglindească într-un izvor la revărsat de zori; a căutat să vadă ceea ce nu trebuia să vadă; iar destinul său tragic l-a silit să-și ofere propriul trup imaginii înseși în care pretindea că și-l vede.

Acum, nu poate decât să se alăture acestei efigii sterpe. E osândit la moarte timpurie și zadarnică pentru a fi dorit să capete înainte de a merita privilegiul pe care doar moartea i-l poate oferi omului: acela de-a contempla în el însuși propria sa lucrare, doar odată săvârșită.

6. Un străin care este el însuși

De fapt, nimeni nu se poate recunoaște în propria efigie pe care oglinda i-o așterne dinaintea reflecției. Este și nu este el însuși. Oricât de precaut se dedublează Narcis, el se confruntă cu el însuși și face să-i apară dinainte o imagine răsturnată și complementară. El este dialogul permanent dintre eu și imaginea lui care constituie chiar alternativele conștiinței pe care o avem despre viață. Iar el nu obține niciodată perfecta suprapunere cu ea, în care, ambii, ar dispărea.

Astfel, ne vedem pe noi ca pe un altul care totuși nu este altul deși nu ne oferă despre noi înșine decât o aparență pe care nici mâna nu o simte, nici oglinda nu o

păstrează, o aparență falsă care întotdeauna trădează modelul.

Narcis se află atât de aproape de sine încât, pentru a se cunoaște, el se depărtează de sine: însă fără a mai izbuti să revină alături de sine. Iar fântâna îi arată un chip mereu identic lui însuși care însă i se pare mereu nou pentru că îi arată mereu același străin, adică mereu același necunoscut. Narcis caută miracolul preschimbării propriiei sale ființe într-o ființă pe care să o poată vedea așa cum ar vedea-o altul. Dorința de a se iubi el însuși cum l-ar putea iubi un altul face ca el să caute să cunoască aparența pe care i-o oferă altuia despre el. Însă o aparență căreia, în vreme ce Narcis a despărțit-o de viață, un altul îi atribuie viață.

Din acest punct începe drama: căci imaginea pe care și-o face despre el însuși nu are nici măcar consistența celui mai fragil obiect; invers decât un miraj care nu ne amăgește decât de la distanță, ea rămâne mereu atât de aproape de el încât, oricât de puțin se depărtează acesta, ea numaidecât se destramă. Narcis este astfel eroul unei inițiative imposibile, căci cu această imagine nu va obține niciodată nici o despărțire adevărată, nici o suprapunere perfectă, nici reciprocitatea dintre a fi activ și a fi pasiv care este semnul oricărei acțiuni veritabile.

Simțind că există, Narcis este cuprins de emoție. Observându-se, el produce o imagine a lui însuși aidoma celei pe care până atunci o primea ca fiind a altor ființe decât el. El o reînnoiește, o multiplică prin mișcări al căror spectator și autor este, deopotrivă. Începe să intre într-o relație de simpatie cu el însuși. Însă imaginea însăși pe care o privește în apele fântânii întinde brațele către un altul și nu către el.

Narcis se înstrăinează de el însuși; este afară din sine, dintr-odată străin și straniu în propriii săi ochi. Este nebunul care se alungă și care aleargă după el însuși, și sfârșește precum Ofelia. Ce nevoie are, el care este viu, de imaginea propriei sale vieți făcută pentru alții și nu pentru el?

7. Umbra unei umbre

Dacă ar fi adevărat să afirmăm că Narcis s-a dedublat, el și-ar afla în dublul său o părticică din el însuși. Însă în loc să se dedubleze, el își dublează, pentru a se vedea, propria realitate nevăzută, iar ceea ce lasă a se vedea nu mai este decât o umbră fără consistență.

Narcis are nevoie de certitudinea propriiei existențe. Pentru că se îndoiește de ea, el caută s-o vadă. Căci, cum ar putea el să se vadă, el văzătorul, altfel decât transformându-se în lucrul văzut din care el însuși lipsește? El trebuie să se părăsească pentru a se poseda, iar dacă se caută, ajunge secătuit de puteri.

El, care este temeiul oricărei prezențe și care transmite prezența a tot ceea ce este, cum ar fi să devină prezent pentru el însuși?

Cine posedă cunoașterea nu poate poseda existența a ceea ce cunoaște. Or, Narcis vrea să reunească ființa și cunoașterea în unul și același act al minții sale. Nu ia în seamă că propria sa existență se realizează doar prin cunoașterea lumii. El însă își întrerupe viața pentru a o cunoaște și nu mai poate cunoaște din el însuși decât un simulacru din care viața însăși a dispărut. El nu mai